

प्रभुतरुण

वर्ष ४७

अंक ८

मुंबई

फेब्रुवारी २०१४

पाने ६

किंमत रु. १

(स्थापना : तारीख २५ ऑगस्ट १९२३)

तत्त्वाचा बंदा जीव । मूर्तीला कोण विचारी?

www.prabhutarun.org

संपादिका: सुहासिनी कीर्तिकर

कार्यकारी संपादक मंडळ : मिनाक्षी जयकर, मयुरा नायक, संजना कोठारे, वैजयंती कीर्तिकर

संपादकीय

कवितेचे बोट धरून

—सुहासिनी कीर्तिकर

मराठी कवितेला पोरकं करून नामदेव ढसाळ नुकतेच गेले. खरंतर; 'नामदेव ढसाळ हा कवी गेला'- असं एकेरीत बोलायला हवं. ते काही केशवसुत, मर्दकर नव्हेत 'गेले' म्हणायला. आजपर्यंत आपल्यातच असणारा, आपल्याहूनही वेगळ्या अधोविश्वात वावरणारा, विचारांनी आपल्या विचारांपेक्षाही अधिक उंचावर जगणारा, कवितेतून भाषेला वेगळे काव्यभान देणारा, किंबहुना कवितेला अपरिचित असलेल्या अनुभवांना त्याच भाषेतून मांडणारा असा हा कवी. ७१ साली त्यांचा 'गोलपिठा' प्रसिद्ध झाला. गोलपिठ्यातले अनुभव, तेथली उघडीवाघडी भाषा यामुळे मर्दकरांपासून उमलत गेलेली मराठी नवकविता एकदम वेडीवाकडी होत थरारली! 'मला उध्वस्त व्हायचंय' म्हणत त्यांच्या आयुष्यात भोवडत राहिलेली त्यांची पत्नी मल्लिका (मल्लिका अमर शेख) आपल्या आत्मकथनात म्हणतेच ना; 'त्याचं रफ अन् टफ व्यक्तिमत्व मला आवडलं.' व्यक्तिमत्त्वाचा तोच 'रफ अन् टफ'पणा त्यांच्या कवितेत उतरलाय.

नामदेव ढसाळ मला पहिल्यांदा कधी बरं दिसले? - जाणवले? ६५, ६६च्या सुमारास नामदेव आणि त्यांच्या मित्रांचं 'टोळकं' अधूनमधून मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालयात (नायगाव शाखा) यायचं. मी त्यावेळी अभ्यासाचं निमित्त साधून झपाटल्यासारखी या ग्रंथालयाच्या संदर्भ विभागात पुस्तके पिसून काढत होते. नामदेवबरोबर वसंत गुर्जर, तुळशी परब, राजा ढाले, प्रकाश खरात, सतीश काळसेकर, मनोहर ओक ('मन्या') असे कवींचे कोंडाळे असायचे. तेव्हा अनियतकालिकाची चळवळ जोरात होती. वर्गविद्रोह, प्रस्थापितांविरुद्ध बंड करण्यात आवेग असायचा. हा आवेग नामदेवच्या 'विद्रोह' या

अनियतकालिकातही असायचा. त्यांच्या समांतर असा डोळ्यात सुरमा घालणारा चंद्रकांत खोतही या संदर्भ विभागात खुर्ची अडवून वाचनयज्ञ करीत असायचा. त्याचा 'मर्तिक' नावाचा कवितासंग्रह प्रसिद्ध झाला होता. आम्ही काही वाचनवेडे- अभ्यासू विद्यार्थी म्हणजे नामदेवच्या टोळक्याच्या भाषेत 'विद्यापीठाचे भडवे' होते! त्यामुळेच की काय; दोन विरुद्ध टोळांचे एकमेकांना आकर्षण असते तसे आम्हाला तरीही या टोळक्याच्या काव्यनिर्मितीचे, अनियतकालिकांच्या चळवळीचे, बंडखोरीचे आकर्षण होते. त्यातला तुलसी परब माझ्याच वर्गात (एम.ए.ला) कधीमधी 'धूमकेतू' असा यायचा. सतीश काळसेकरही दोन वर्षे माझ्याच वर्गात होता. (तेव्हाच तो स्टेट बँकेत लागला, त्याने लग्न केले अन् त्याचे एम. ए. राहूनच गेले. मात्र 'लोकवाङ्मय गृह' त्याने फार चांगले चालवले आहे. 'वाचनाच्याची रोजनिशी'ला नुकताच 'साहित्य अकादमी' पुरस्कारही लाभलाय.) त्यामुळं या टोळक्यात अधूनमधून मी डोकवायचे. गुरुनाथ सामंतही होता त्यात. वेगळं विश्व, वेगळी आक्रमकता, वेगळी भाषा, वेगळं जगणं... या सर्वांबद्दलचं आकर्षण होतं ते. पण एकदा त्यांच्या 'धूडगूस घालण्याच्या' संग्रहालयातील शैलीबद्दल संग्रहालयात असणाऱ्या ग्रंथपाल मनोहर पारायणेनी विरोध दर्शवला. पारायणे आमचे दैवत. कुठलाही संदर्भ न देता नुसते पुस्तकाचे वा लेखकाचे नाव सांगा, विषय सांगा, पारायणे पाच मिनिटात हवी ती पुस्तके आणून द्यायचे. आम्हा विद्यार्थ्यांना अशी मदत करण्यात त्यांना अपरंपार आनंद असायचा. शिवाय तेथे अनेक मोठमोठे लेखक यायचे. त्यांचा संदर्भआधारही पारायणेच. खूप छान माणूस. तर अशा छान माणसाला या (पान २ कॉलम १ वर)

विस्तारीत संपादकीय

Life's Offerings

-Vaijayanti Kirtikar

One lazy Sunday afternoon, we made a trip to an orphanage. We made quite a few rounds around the area till we located the faint sign written in chalk on the gate of a nondescript building "children's home". It was basically 2 rooms cramped with 50 odd children and 3 lady caretakers. The children were all in the age group of 2 to 10 years old. It was a heartwarming sight; they were surprisingly all well dressed, well mannered and spoke a good spattering of English. One by one each one introduced themselves. They even had fancy names like Cinderella (the prettiest and youngest girl in the lot), Peter Pan (the very naughty 3 year old), Hansel, etc. They were of course named by the sweet caretakers. There was one little boy called John who particularly caught my attention. He craved for touch and once in my arms he simple refused to let go off me. We had a great time playing games, having snacks and one couldn't miss how their tiny faces lit up when they saw ice cream coming their way. When we left they all had only one question to ask "will you come back next Sunday too?"

Most of these kids had been left at the doorstep of the home when they were a few days old, some even when they were just a day old. It is beyond imagination what circumstance forces people to abandon these God's creations. These children were just happy that they had visitors. We never realize that the simple joys of life which life offers us may be only starry dreams for others.

I had the opportunity recently to accompany one of my friends to a movie hall. She was accompanied by a very shy 16 year emaciated girl whom she had rescued from being sold off under the pretense of marriage in a village in Rajasthan. She was inside a movie hall for the first time and her eyes were sparkling. She wouldn't stop

smiling or staring at people and constantly looking all around her throughout the movie. She doesn't follow Hindi at all and yet she enjoyed the Hindi movie the most.

These episodes just showed me how unnecessarily we worry over unimportant things in life and ignore the beautiful things life has to offer us. It is said that the best things in life are free. I asked some friends what gives them joy and these are the replies that I received:

- Sleeping in on a rainy day,
- You reach into your pocket and find a 100 Rs note from the last time you wore these jeans. You aren't rich, but you are richer than you were a second earlier,
- You pass her on the street and she glances up at you momentarily,
- Receiving a letter from someone you know via snail mail in the electronic mail age, excitement overtakes you as you tear into this rare gift,
- Beating the yellow light at the traffic signal
- Hearing the right song at the right moment - the entire meaning of life seems crystal clear,
- The first sip of a water when you're thirsty,
- You and your friend blurting out the same exact set of words simultaneously,
- Spotting a parking spot immediately in front of you, Realizing you have more time to sleep - Something abruptly awakens you and you think it's time to get up. Then you squint over at your alarm clock and realize you still have 2 more hours to sleep,
- A beautiful view - As the car veers around the side of the mountain you can see the entire valley below filled with wild flowers and bright green vegetation. The scenery reminds you of something you once saw in National Geographic. But here it is live, right before your eyes.
- Reminiscing about old times

(पान २ कॉलम ३ वर)

(पान १ कॉलम २ वरून)

टोळक्याने त्याची 'ड्यूटी' संपल्यावर बाहेर रस्त्यावर बुकलून काढले. मग अनेक गोष्टी झाल्या... कार्यवाही झाली. या टोळक्याला संग्रहालयात येण्याची बंदी झाली. बाबूराव बागूल, चंद्रकांत खोत तेवढे येत. कारण ते यात नव्हते. नामदेवचे प्रत्यक्ष भेटणे/दर्शन तेव्हापासून बंद झाले.

मात्र तो ७१च्या 'गोलपिठा'तून परत भेटला तो त्याकाळच्या (६५-६६च्या) कविता घेऊनच. त्यावेळी आम्हीही प्रगल्भ झालो होतो. कवितेतली त्याची जीवंत भाषा, विश्वकवितेशी असणारी जवळीक आणि वाचकांशी कवितेतून असणारा संवाद थोरच होता. मल्याळी, कन्नड, तमिळ, पंजाबी, बंगाली भाषांत त्याची कविता अनुवादीत झाली ती काय उगीच? 'गोलपिठा', 'खेळ', 'निर्वाणाअगोदरची पीडा', 'तुझे बोट धरून चाललो आहे'... असे कितीतरी कवितासंग्रह मराठी कवितेला नवीन आयाम देते झाले. 'हाडकी हाडवळा' नावाची छोट्याखानी कादंबरीही त्याने लिहिली. 'दलित पंथर'ची स्थापना केली. साम्यवादावर विश्वास ठेवत हा माणूस राजकारणात काही काळ स्थिरावला. पण स्थिरावणे ही त्याची प्रकृतीच नव्हती. समाजसंस्कृतीनेही त्याला स्थिरावू दिले नाही. आठवतंय, राजा शिवाजी विद्यालयात, दादर येथे झालेल्या अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनातील कविसंमेलनात नामदेवचे नाव होते, सहभाग होता. त्याने कविता म्हणायला सुरुवात केली. दोनचार ओळींनंतर सर्वसामान्य, तथाकथित 'नागर' श्रोते संतापले, त्यांनी निषेध करायला सुरुवात केली. त्या प्रतिक्रियेचा निषेध म्हणून स्वतः नामदेवच (आपली कविता आपल्याबरोबर घेऊन) कविसंमेलनाचा त्याग करून बाहेर पडला.

त्याचे असे 'बाहेरचे' असणे तेव्हाही जाणवले! प्रश्न पडतो की चांगल्या माणसाला, चांगल्या कवीला 'नागर संस्कृती' गावकुसाबाहेरच ठेवणार का? ही मानसिकता बदलणार कधी? पण नामदेवला याचे सुखदुःख नव्हते. त्याचे लिहिणे, त्याचे अफाट वाचन, अफाट जगणे चालूच राहिले. 'मूर्ख म्हाताऱ्याने डोंगर हलवले' नावाचा त्याचा कवितासंग्रह आहे. नामदेव 'डोंगर हलवत'च राहिला कायम. म्हणूनच तो मोठा.

मल्लिका अमरशेखचा पहिला कवितासंग्रह 'वाळूचा प्रियकर' सत्तरच्या दशकात प्रसिद्ध झाला. तेव्हा तिची आई (पूर्वाश्रमीच्या कुसूम

जयकर) तो संग्रह घेऊन माझ्या घरी आली होती. पुढे माझ्या कॉलेजसाठीही मी त्याच्या काही प्रती खरेदी केल्या. या माझ्या घरच्या भेटीत कुसुमताईने दोन्ही जावयांबद्दल- एक बर्वे, एक नामदेव- काहीकाही संवाद साधला. पुस्तकांपलिकडे भेटलेला नामदेव मी सुरुवातीपासून या लेखात आठवतेय; म्हणून हे आठवले.

नंतर खूप काळाने अगदी गेल्या वर्षी वृत्तपत्रलेखकसंघात नामदेव दिसला, भेटला. 'लोकवाङ्मय-गृहा'ने सुधारक ओलवे यांच्या छायाचित्रांचे पुस्तक काढलं- रस्ता झाडणारे, कचरा उचलणारे, गटारात उतरून जीव धोक्यात घालून गाळ साफ करणारे... अशांची मूकभाष्य करणारी बोलकी छायाचित्रे या पुस्तकात आहेत. 'सजविली मी वेदना अन् वेदनेचे गीत झाले.

फुलविल्या बागा तसे ज्वालामुखीही शीत झाले'... अशी संवेदना जागवणारी ही छायाचित्रे. एका चित्रात तर कचऱ्याच्या ढिगावर नाळ न कापलेले चिखलाने लडबडलेले अर्भक होते! मला लोकवाङ्मयगृहाच्या सतीश काळसेकरने या प्रकाशनाला बोलावलं होतं. प्रकाशन नामदेव ढसाळांच्या हस्ते होतं. प्रभावी भाषण करणारा नामदेव त्यादिवशीही प्रभावी बोलला. पण सहन झालं नाही त्याला विसविशीत गाठोड्याच्या रूपात बघणं. त्याला खुर्चीतून उचलून आणलं होतं. बसूनच तो बोलला. हसू की न हसू असं ओळखीचं हसला मात्र. त्याचं हसणं, त्याचं कार्य, त्याची अधोविश्वाबद्दलची कळकळ किती किती सुसंस्कृत होती! मग सतीशकडून त्याच्या दुखण्याबद्दल कळलं. ते दुखणं माझ्या कुटुंबातही थैमान घालून गेलं होतं. त्यामुळे सहानुभव दाटून आला... 'मी दुःखाला दिवस जुंपला। स्वप्नातच दुःखातच माझा। उरला सुरला जन्म संपला' असंच झालं नामदेवचं. तो कवितेतून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचं 'बोट धरून चालतो.' आपण आता त्याच्या कवितेचं बोट धरून चालायचं! 'तुझी जात कंची' विचारायची नाही! (ग. दि. माडगूळकरांनी त्याची जात विचारली होती. आवडत्या कवींनही आपली जात विचारावी यानं दुखावून डोळ्यात पाणी आलेला नामदेव आठवतोय. तेव्हा नाहीच विचारायचं. फक्त त्याची कविता- अन् कविताच आठवायची. 'अनुष्ठुभ'ने त्याच्यावर काढलेला विशेषांक पाहायचा, नामदेव किती अन् कसा मोठा होता ते पाहत आपली 'रसिक जात' सिद्ध करायची.)

(पान १ कॉलम ४ वरून)

with your closest friends

● The feeling after a healthy workout - feeling of self accomplishment;

● Holding hands with someone you love

The best things in life are indeed free; hugs, smiles, friends, family, sleep, love, laughter and good memories are every human's treasure. Really life is filled with simple pleasures, the little satisfactions we never really anticipate but

take great pleasure in. We should celebrate these gifts of life in our own unique way. Look around you for reasons to smile and you will find ample things to make you laugh out loud.

I just found my reason to laugh out loud

One of our new age politician's photograph was screaming from a big banner on the roads "May you have Phosphorus New Year".

Wish all readers a very non metallic and chemical new year.

पाठारे प्रभु सोशल समाज

पाठारे प्रभु सोशल समाज व पाठारे प्रभु को-ऑप. हा. सोसायटी, खार यांच्या संयुक्त विद्यमाने रविवार दिनांक १ डिसेंबर, २०१३ रोजी खारच्या पाठारे प्रभु को-ऑप. हा. सोसायटीच्या सांस्कृतिक केंद्राच्या सभागृहात दुपारी ३ वाजल्यापासून पुढील स्पर्धा घेण्यात आल्या.

रांगोळी स्पर्धा- (वेळ १ तास)

अ-गट- १५ वर्षाखालील

विषय- आकाश कंदील

कु. आंचल शैलेश तळपदे यास समाजाचे बक्षिस

ब-गट- १५ वर्षावरील

विषय-चौरंगावरील निवडुंगाचे धनदिवे (कमीतकमी पाच)

प्रथम क्रमांक- कु. सौ. स्नेहा अजित

राणे, द्वितीय क्रमांक- सौ. जयमती

जयपाल तळपदे, तृतीय क्रमांक-

सौ. श्रुता आनंद तळपदे

चित्रकला स्पर्धा (वेळ ३० मिनिटे)

विषय- विविध फळांचे ताट

(कमीतकमी पाच प्रकारची फळे)

अ-गट- १५ वर्षाखालील

या गटात ५ स्पर्धकांनी भाग घेतला.

प्रथम क्रमांक- कु. सान्वी चारुदत्त

धैर्यवान, द्वितीय क्रमांक- कु.

आलिशा निकोलाई कीर्तिकर,

तृतीय क्रमांक- कु. आंचल शैलेश

तळपदे

ब-गट- १५ वर्षावरील

या गटात ५ स्पर्धकांनी भाग घेतला.

प्रथम क्रमांक- श्री. संदीप धुरंधर,

द्वितीय क्रमांक- श्री. नंदकुमार

कृष्णराव विजयकर, तृतीय क्रमांक-

सौ. पूजा मंदार कोठारे

हस्तकला स्पर्धा (वेळ ३० मिनिटे)

अ-गट- १५ वर्षाखालील

विषय- पणती सजविणे

या गटात ३ स्पर्धकांनी भाग घेतला.

प्रथम क्रमांक- कु. आलिशा

निकोलाई कीर्तिकर, द्वितीय

क्रमांक- कु. सान्वी चारुदत्त

धैर्यवान, तृतीय क्रमांक- कु. आंचल

शैलेश तळपदे

ब-गट- १५ वर्षावरील

विषय- कार्डपेपरचा मुकुट बनविणे

प्रथम क्रमांक- श्री. नंदकुमार

कृष्णराव विजयकर, द्वितीय

क्रमांक- सौ. प्रीती शैलेश तळपदे

संगीत स्पर्धा

अ-गट- १५ वर्षाखालील

विषय- बालगीत

प्रथम क्रमांक- कु. आदील जितेश

तळपदे, द्वितीय क्रमांक- कु. यथार्थ

मंदार कोठारे

ब-गट- १५ वर्षावरील

विषय- भावगीत

प्रथम क्रमांक- सौ. सुहास नंदकुमार

विजयकर, द्वितीय क्रमांक- श्रीमती

क्षमा पद्मकुमार कोठारे, तृतीय

क्रमांक- सौ. रजनी नितिन कोठारे

फॅन्सी ड्रेस स्पर्धा (वेळ ३ मिनिटे)

अ-गट- ८ वर्षापर्यंत

विषय- पणती सजविणे

प्रथम क्रमांक- कु. विवान श्रीपाद

आगासकर, द्वितीय क्रमांक- कु.

यथार्थ मंदार कोठारे, तृतीय क्रमांक-

कु. आदील जितेश तळपदे,

ब-गट- ८ वर्षावरील ते १५ वर्षापर्यंत

स्पर्धकांअभावी स्पर्धा झाली नाही.

क-गट (१५ वर्षावरील)

श्री. नंदकुमार कृष्णराव विजयकर

यांस समाजाचे बक्षिस

कै. विजय बाळाराम राणे स्मरणार्थ

एकपात्री अभिनय स्पर्धा (वेळ ५ मि.)

अ-गट- १५ वर्षाखालील

स्पर्धकांअभावी स्पर्धा झाली नाही.

ब-गट- १५ वर्षावरील

प्रथम क्रमांक- श्रीमती क्षमा

पद्मकुमार कोठारे, द्वितीय क्रमांक-

श्री. नंदकुमार कृष्णराव विजयकर.

वरील स्पर्धांचे परीक्षण अनुक्रमे

सौ. प्रणौती प्रशांत वैद्य व श्री. सुरेश

राणे यांनी केले. समाज या दोन्ही

परीक्षकांचा आभारी आहे.

परीक्षकांचा परिचय समाजाच्या

अध्यक्षा श्रीमती स्वाती प्रवीण राणे

यांनी करून दिला. त्यांना मिठाई

देऊन सन्मानित करण्यात आले.

उत्तरा-दाखल परीक्षकांनीही समाजाचे

आभार मानून स्पर्धकांना सूचना

केल्या.

यावर्षी पाठारे प्रभु सोशल

समाजातर्फे सर्व स्पर्धकांना

प्रशस्तीपत्रके समाजाच्या अध्यक्षांच्या

हस्ते देण्यात आली.

पाठारे प्रभु सोशल समाजाचा

१२६वा वर्षापनिदिन गुढीपाडव्याला

सोमवार दि. ३१ मार्च २०१४ रोजी,

सायं. ५ वा. खार येथील पाठारे प्रभु

को-ऑप. हा. सोसायटीच्या

सांस्कृतिक केंद्राच्या सभागृहात डॉ.

उषा प्रभाकर महेश्वरी यांच्या

अध्यक्षतेखाली साजरा करण्यात

येईल.

लेखांक २

माणूस म्हणून-

भाषा प्रभू

-डॉ. सुमन नवलकर

“भाषा माणसानेच बनवली. आपल्या मनातले विचार दुसऱ्यांना सांगण्यासाठी आणि दुसऱ्यांच्या मनातले विचार जाणून घेण्यासाठी आपण भाषेचा उपयोग करतो. भाषेमुळे आपले जीवन खूपसे सुखकर होते,” अनुराधाबाई मुलांना भाषेचे महत्त्व शिकवत होत्या, “अगदी मुकी, बहिरी मुलंदेखील बोटांच्या आणि ओठांच्या हालचालींनी, त्यांच्या भाषेत एकमेकांशी सवाद साधत असतात. आपण आपल्या रोजच्या जीवनात ज्या भाषेचा उपयोग करतो, त्या भाषेत आपण पारंगत असणे जरूरीचे आहे. जितकं आपलं शब्दभांडार मोठं, तितका आपल्या अभिव्यक्तिचा आवाका मोठा. अनेकदा एकाच शब्दाच्या समानार्थी शब्दांमध्ये अर्थाच्या विविध छटा असतात. नेमका शब्द नेमक्या ठिकाणी वापरणं, हे भाषेत पारंगत असल्याशिवाय साध्य होत नाही,”

मागच्या बाकावरची मेघना शेजारी बसलेल्या सोनालीबरोबर तावातावाने काहीतरी बोलतय पाहून अनुराधाबाईंनी विचारले, “काय म्हणतेयस मेघना? उभी राहून मोठ्याने सांग बघू.” मेघना उभी तर राहिली, पण ओशाळून गेली. बाई आपल्यावर रागावल्यात असे वाटून खालची मान वर करेना. शेजारी बसलेल्या सोनालीलाही अवघडल्यासारखे झाले. पण बाईंनी म्हटले, “सांग मेघना, रागावले नाहीये मी. विषयाला धरूनच बोलतेयस ते लक्षात आलंय माझ्या.” मेघना मग आत्मविश्वासाने वर पाहत म्हणाली, “बाई, भाषा येत नसतानाही संवाद साधता येतो, ते सांगत होते मी सोनालीला.” बाईंनी ‘पुढे सांग’ अशा अर्थाची मान डोलावल्यावर मग मेघनाने उत्साहाने सगळी घटनाच सांगितली.

“बाई, माझे बाबा एकदा जपानला गेले होते. तिथे हॉटेलमध्ये शेजारच्या खोलीत राहणाऱ्या एका जपानी माणसाशी त्यांची दोस्ती झाली. महिनाभर बाबा जपानमध्ये होते. बाबा रोज ऑफिसमधून हॉटेलमध्ये परतले की त्या माणसाशी गप्पा मारत बसत. गंमत म्हणजे बाबांना त्यांची भाषा येत नव्हती आणि त्याला बाबांची. शिवाय त्या जपानी माणसाला इंग्लिशदेखील येत नव्हतं. मग घरी आल्यावर बाबा सांगत होते, तेव्हा मी विचारलं की, ‘मग बाबा, तुम्ही एकमेकांशी कोणत्या भाषेत बोलायचे ते तरी सांगा.’ त्यावर बाबा म्हणाले की ते त्या जपानी माणसाशी मराठीत बोलायचे आणि तो बाबांशी जपानी भाषेत.”

“अगं, तुझ्या बाबांनी इंग्लिशमध्ये तरी बोलायचं ना त्याच्याशी.” पाठच्या बाकावरची रिया म्हणाली.

“अगं, पण त्याला जपानी भाषा सोडून कुठलीच भाषा येत नव्हती. मग इंग्लिश काय आणि मराठी काय. महत्त्वाचे म्हणजे, दोघांनाही एकमेक काय बोलतायेत ते कळत होतं. कळायला जरा वेळ लागत होता, इतकंच.” मेघनाचे बाबा आणि तो जपानी माणूस एकमेकाबरोबर कसे बोलत असतील याची कल्पना करून रियाच काय, पण सगळीच मुलं खुसखुसू हसू लागली. मग बाई म्हणाल्या, “अशीच एखादी मजेदार घटना कोणी सांगेल का?”

अमेयने हात वर केलेला पाहून बाईंनी त्याला ‘उभं राहून सांग’ अशी खूण केली.

“बाई, आम्ही गेल्या वर्षी थायलंडला गेलो होतो ना, तेव्हा तिथे पट्टायामध्ये ‘सफारी वर्ल्ड’ पाहायला गेलो होतो. तिथे ना बाई, ओरेंगुटेन, सीलायन, डॉल्फिन, निरनिराळे पक्षी यांच्याकडून अनेक कसरती करवून घेतात. लोकांचं मनोरंजन करण्यासाठी केलेल्या या कार्यक्रमांपैकी अनेक कार्यक्रम इंग्लिशमधून असतात. ते आपल्याला समजतातच पण डॉल्फिन जो कार्यक्रम करतात तो करवून घेणारे थायलंडच्या भाषेतून बोलून करवून घेतात. आम्हाला थोडीच कळत होती ती भाषा? पण डॉल्फिनच्या कसरतींवरून आणि त्या करवून घेणाऱ्यांच्या हाव-भावावरून जे काही समजत होतं, ते कार्यक्रमामाचा आनंद घेण्यासाठी पुरेसं होतं. आणि डॉल्फिन माहितीय का बाई, त्यांच्या शिक्षकांनी सांगितल्याप्रमाणे छान-छान कसरती करून दाखवत होते.”

“डॉल्फिनशी कुठल्या भाषेत बोलत होते रे त्यांचे शिक्षक?” निनादने अमेयला विचारले.

“अरे, ‘छोट्या माशांची भाषा’ बोलत होते ते.” अमेयने सांगितले.

“छोट्या माशांची भाषा? आणि ती डॉल्फिनना कशी रे समजते?”

“अरे, कसरत करवून घेणारे ते शिक्षक ना छोटे-छोटे मासे डब्यांमधून भरून घेऊनच असतात. प्रत्येक छोट्या छोट्या कसरतीनंतर ते शिक्षक त्या डॉल्फिनना टपाटप-टपाटप मासे खाऊ घालतात. तेव्हा कुठे पुढली कसरत करायला राजी होतात ते डॉल्फिन. शिवाय मधेच त्यांच्या डोक्यावर, नाकावर थाप मारून तर कधी त्यांना कुरवाळून त्यांच्याकडून

या कसरती करवून घ्याव्या लागतात. उंचावर फेकलेल्या रिंगा गळ्यात घालून घेणे, बॉल नाकावर तोलून धरणं, पाण्याखालून बाहेर येऊन उड्या मारणं, पाण्याखाली जाऊन नुसत्या शोपट्याच पाण्याबाहेर काढून त्या हलवत राहणं असं बरंच काही ते डॉल्फिन करून दाखवतात. मात्र प्रत्येक कसरतीनंतर ते ‘टपाटप मासे खाणं’ हवंच.”

मागच्या बाकावरची अनन्या सारखी हात वर करून काहीतरी सांगायला बघत होती. तिच्या हाताची भाषा समजून अनुराधाबाईंनी म्हटलं, “बोल अनन्या, काय सांगायचंय तुला?” तशी अनन्या लाजाळूच. कधी हात वर करणार नाही. पण नुकतीच सुट्टीत पाहून आलेली गंमत सांगितल्याशिवाय राहवेनाच तिला.

“बाई, सिगापूरच्या जुर्ग बर्ड पार्कमधले सप्तरंगी पोपट माणसांसारखे बोलतात. गाणीही म्हणतात. पण प्रत्येक ओळ म्हणून झाल्यावर हरभऱ्यांचा खाऊ लागतो त्यांना. गिधाडं, गरुड अशा मांसाहारी पक्ष्यांकडूनही त्यांचे शिक्षक निरनिराळे खेळ करवून घेतात. पण प्रत्येक खेळानंतर त्या पक्षांना मांसाचे छोटे छोटे तुकडे खाऊ घालावे लागतात.”

डब्या बाजूच्या रांगेत भितीच्या टोकाला बसलेला निनाद डोळे विस्फारून सगळं ऐकत होता. जपान-थायलंड-सिगापूरच्या गोष्टी म्हणजे त्याच्यासाठी परीकथांसारख्या. निनादला वडील नाहीत. त्याची आई चार घरची धुणी-भांडी करून निनादचे आणि स्वतःचे पोट भरते. निनादला कुठं जमणार आहे या गंमती प्रत्यक्ष जाऊन पाहायला? त्याला संभाषणात घेण्यासाठी अनुराधाबाई म्हणाल्या, “तू पण सांग बघू निनाद असा एखादा अनुभव.”

घर आणि शाळा यापलिकडचं जग

निनादने पाहिलंयच कुठे? शाळेत जे घडते ते बाईंच्या पुढ्यातच. त्यात बाईंना काय सांगायचं? मग राहिलं ते घर. घरातलं काय बरं सांगावं? तेवढ्यात त्याला काल रात्रीची गोष्ट आठवली.

“बाई, काल ना मला गृहपाठ करायचा कंटाळा आला होता. मी असाच लोळत होतो. तेवढ्यात आई कामं संपवून आली. ‘गृहपाठ झाला का निनाद?’ आईचा नेहमीचाच प्रश्न. मी नेहमीच जोरदार मान हलवतो. पण काल माझा गृहपाठ झालाच नव्हता. मग आई म्हणाली, ‘चॉकलेट आणलंय बघ मी तुझ्यासाठी. आधी गृहपाठ उरकून घे पटापट. मग देते मी तुला चॉकलेट.’ गृहपाठाला चॉकलेटची भाषा समजली. कंटाळापण पळाला. गृहपाठ कधी करून संपला ते समजलंच नाही बाई.”

“ही पोटाची भाषा आपल्याकडून काम करून घेते आणि ओठाची भाषा आपले अनुभव दुसऱ्यांना सांगते. पण या दोन्ही भाषांचं एकमेकींशी नातं आहे बरं का. कोण सांगेल ते नातं?” बाईंनी विचारले. मुले विचारत पडली.

“मी सांगतो बाई,” तेवढ्यात कुणाल म्हणाला, “बाई, माझा छोटा भाऊ विशाल आहे ना, तो इतका छोटा आहे की त्याला अजून बोलतादेखील येत नाही. पण त्याला भूक लागली की तो जोरजोरात रडतो. मग आम्हाला समजतं की त्याला भूक लागलीय.”

“शाब्बास कुणाल.” बाईंनी कुणालचे कौतुक केले. मग बाईंच पुढे म्हणाल्या, “खिडकीवर कावकाव करणारा कावळा, चिवचिवणारी चिमणी खाऊ मागत असतात आपल्याकडे. एकमेकांची भाषा कळत नसतानाही आपल्याला कळतं त्यांना काय सांगायचंय ते.”

तेवढ्यात कुणाल पुन्हा म्हणाला, (पान ४ कॉलम ४ वर)

हसरी रेखा

-प्रदीप कोठारे

प्रकाशातील परभू

निसर्गाचे संजीवन: नीज!

सुषमा येरवडेकर यांनी डॉ. संजीव विठ्ठल कोठारे यांची 'रंगदीप'मध्ये मुलाखत घेतली ती 'प्रभुतरुणा'च्या वाचकांसाठी देत आहोत-

-संपादक

"To sleep, perchance to dream: ay, there's the rub."

-WILLIAM SHAKESPEARE

डॉ. संजीव विठ्ठल कोठारे हल्लीच न्यूयॉर्क युनिव्हर्सिटी हॉस्पिटलच्या लॅंगॉन मेडिकल सेंटरमध्ये Director of Pediatric Sleep Program (संचालक, बालनिद्रा प्रकल्प) आणि Professor of Neurology (प्राध्यापक, मज्जाशास्त्र) म्हणून रुजू झाले. बालमज्जाशास्त्र कोठारे यांनी Epileptology (अपस्मार वैद्यक) आणि Sleep Medicine (निद्रा वैद्यक) यांचा विशेष अभ्यास केला आहे. बालनिद्रावैद्यकाच्या नव्या कोऱ्या क्षेत्रात त्यांनी दोन आद्य संदर्भग्रंथांचे संपादन केले आहे. ते ग्रंथ म्हणजे Sleep in childhood Neurological Disorders. Editors: Sanjeev V. Kothare, Suresh Katagal, Demos Medical (2011); and Parasomnias: Clinical Characteristics and Treatment. Editors: Sanjeev V. Kothare, Ann Ivanenko, Springer (2013).

नुकतीच 'सीबीएस न्यूज'ने 'गुगल हॅंगाऊट'च्या सहकार्याने केलेल्या 'बॅक टु स्कूल' या अहवालात डॉ. कोठारे यांची मुलाखत घेतली.

<http://www.cbsnews.com/8301-505263162-57601477/back-to-school-stress-maintaining-sleep-staying-healthy-and-keeping-sane-this-reason/>

* नमस्कार संजीव! न्यूयॉर्कमध्ये पुन्हा सुस्वागतम्! प्रथम मी 'पॅरासॉम्नियाज्' या Monograph (एकसूत्र संदर्भग्रंथ)च्या प्रकाशनाबद्दल तुमचे आणि तुमच्या सहकाऱ्यांचे अभिनंदन करते.

* धन्यवाद! बोस्टन मला जितकं आवडलं तितकंच मला न्यूयॉर्कला आल्याचाही आनंद वाटतो. आणि तिथे जसा निद्राप्रकल्प स्थापला होता तसाच इथे उभारण्याचा हुरूप वाटतो.

* आपली प्रकृती आहार, व्यायाम आणि झोप यांच्यावर अवलंबून असते असं म्हणणं योग्य आहे का?

* होय. झोपेचा जीवनाच्या प्रत्येक पैलूशी आणि प्रत्येक शरीरसंस्थेशी व्यापक संबंध आहे. झोप निकोप असेल तरच शरीर आणि मन सुदृढ राहतील.

* झोपेचा एवढा बाऊ होण्याचे कारण काय? ती तर आपल्या शरीराची स्वाभाविक क्रिया आहे.

* झोप आवश्यक आहे. केवळ आपल्या शक्तिसंचय्याचा ज्हास भरून काढण्यासाठी नव्हे तर; स्मरणशक्ती आणि ग्रहणशक्तीचे कार्य संघटित होण्यासाठीदेखील! अप्रफुल्ल किंवा अपुन्या झोपेचे दुष्परिणाम गेल्या काही वर्षांत माहीत होऊ लागले आहेत. अशा झोपेचे पर्यवसान Metabolic Syndrome (चयापचय विपर्यास) या नव्याने दिसून आलेल्या व्याधीत होते. या व्याधीचे व्यवच्छेदक लक्षण म्हणजे मधुमेह, रक्तदाब, पक्षघात, हृदयघात, रक्तात कोलेस्टेरॉल वाढणे. हे विकार नव्याने उद्भवतात किंवा बळावतात.

* काळजी, व्यायामाचा अभाव आणि विरहव्यथा हे सोडले तर झोप उडण्याचे कारण काय?

* प्रौढांमध्ये प्रफुल्ल झोपेचा ज्हास होण्याचे सर्वांस कारण म्हणजे झोपेत श्वासनलिका चोंदल्यामुळे होणारा Obstructive Sleep Apnea (अटकावी निद्राजन्य श्वासावरोध) हे होय. उद्योगप्रधान जगात स्थूलपणाची जी साथ आली आहे त्यामुळे तो बळावला आहे. पण त्याचबरोबर तंत्रज्ञानामुळे रुग्णाचा Sleep Study (निद्राभ्यास) करून या विकाराचे काटेकोर निदान करणे शक्य झाले आहे.

मुलामध्ये हा अटकावी श्वासावरोध नाही असे नाही. आणि गेल्या काही वर्षांत मुलांमधील या विकाराची व्याप्ती आणि त्याचे परिणाम वैद्यकाला दिसून येऊ लागले आहेत.

नवतरुणांमध्ये (teenagers) इलेक्ट्रॉनिक साधने आणि तंत्रज्ञानाच्या आगमनाने रात्री उशीरापर्यंतचे तास संगणकावर, दूरदर्शनसमोर किंवा सेलफोनवर बोलणे, टेक्स्ट किंवा ई-मेल यांच्यात जाऊ लागले आहेत. यामुळे झोपेचे तास कमी होतात.

* प्रत्येकाची झोपेची तऱ्हा म्हणजे त्याचे वा तिचे वैयक्तिक वैशिष्ट्य असते का?

* होय. लोक एक तर निशाचर (घुबडासारखे) किंवा दिनचर (कोबड्यासारखे) असतात आणि अल्पकाळ किंवा दीर्घकाळ झोपणारे असतात. पण सरासरीने ६० टक्के लोकांना रात्री ९ ते सकाळी ७ वाजण्याच्या दरम्यान ८ ते ९ तासांच्या झोपेची गरज असते.

* अत्यावश्यक काम काटेकोरपणे करता यावे म्हणून किती तासांची झोप मिळालीच पाहिजे? हल्ली

रुग्णालयातून शिकाऊ डॉक्टर्सना (Residents) आठवड्यात शिकस्त ८० तास ड्यूटी आणि त्यात एका वेळेला २४ तासांपेक्षा जास्त सलग काम नाही अशी सूट मिळाली आहे. नवतरुणांसाठी शाळा सकाळी उशीरा सुरू करणे विचाराधीन आहे. या उलट रणांगणावर सैनिकांना अजिबात सवलत नाही.

* बहुतेक लोकांना ७ ते ९ तास झोप आवश्यक आहे. नवजात अर्भकाला १६ तास, चालत्या बाळाला १४ तास, ३-४ वर्षांच्या शिशूला १२ तास, किशोरांना १० तास तर नवतरुणांना साधारण ९ तास झोप आवश्यक आहे. 'खरे सैनिक असाल तर तुम्हाला झोपेची गरज नाही' असे मुळीच नाही. हे एक मिथक आहे. युद्धातल्या कित्येक दुर्घटना सेनापतींना झोप पुरी न मिळाल्याने घडल्या आहेत. चर्नोबिलची दुर्घटनासुद्धा त्याचेच उदाहरण आहे.

* झोप सलगच लागली पाहिजे का? होय. उजेड आणि अंधार जोखून शरीराने आवश्यक तितके तास सलगपणे झोपलं पाहिजे.

* वामकुक्षी किंवा डुलकीचं काय? २० मिनिटांची डुलकीवजा शक्तिनिद्रा (Power nap) चांगली. २-३ तासांची झोप नव्हे. बैठ्या जीवनाशीलीमुळे जास्त तास अंधरुणात जातात.

* झोप सुधारण्यात मेलॅटोनिनचे काय काम आहे?

* मेलॅटोनिन हा मेंदूचा नैसर्गिक विकर (hormone) आहे. अंधार पडला की शरीरात त्याची पातळी उंचावते. म्हणून त्याला 'अंधार विकर' (hormone of the dark) असं म्हणतात. आता तो कृत्रिमरीत्या निर्माण करतात आणि त्याचा वापर निद्रानष्ट (insomniacs). जेट लॅग (विमानप्रवासांमुळे अवेळी झोप येणे झालेले, रात्रपाळीचे कर्मचारी आणि निशाचर नवतरुण यांना झोप लागवी म्हणून झालेला आहे. त्याची सवय जडत नाही. तो सर्वास उपलब्ध आहे. जरूर पडली तर त्याची ३ मिलिग्रॅमची गोळी, जेलपॅक किंवा द्रावण झोपायच्या वेळेच्या एक तास आधी घ्यावे. या उलट झोपेच्या गोळ्याची सवय जडते. त्या डॉक्टरांच्या मार्गदर्शनाखालीच घेणे योग्य. याशिवाय अंधार खिन्नतेत (seasonal affective disorder) किंवा winter blues किंवा विमनस्कतेत (depression), सकाळी उठताच प्रकाशपेटी (light box) द्वारे उजेड पाहिल्याने आराम पडतो.

* झोप यथायोग्य ठेवण्यासाठी काय करावे?

* पौष्टिक आहार, व्यायाम, झोप आणि जाग यात नियमितपणा! अतिरिक्त कॅफीन, विशेषतः दुपारी उशीरा टाळावे. रोज सकाळी अंगावर ऊन (ऊन नसल्यास उजेड) घ्यावे. संध्याकाळी उशीरा दिवे मंद करावेत.

टीव्हीसमोर झोपू नये. झोप निकोप नसेल तर त्याचे खरे कारण, अटकावी श्वासावरोधासारखी काही निद्राविकृती आहे का ते निष्णात निद्रा वैद्यकतज्ञाकडून समजून घेऊन त्यावर त्याच्या सल्ल्याने योग्य ती उपाययोजना करावी.

sanjaykothare@hotmail.com

*

(पान ३ कॉलम ४ वरून)

"पण बाई, कधीकधी आपल्याला नाही कळत समोरच्याला काय सांगायचंय ते. परवा ना आमचा विशाल खूप रडत होता. आम्हाला नेहमीसारखंच वाटलं की, त्याला भूक लागलीय. पण दूध पाजल्यावरही तो रडायचा थांबेना. थोपटून, पाळण्यात घालून झोपवायचा प्रयत्न केला तरी झोपेना. कडेवर घेऊन फिरवलं तरी रडायचा थांबेना. शेवटी कसं कोण जाणे, पण आजीच्या लक्षात आलं की त्याचा कान दुखतोय. तिनं मग त्याच्या कानात औषधाचे थेंब घातले. थोड्या वेळाने त्याचा कान दुखायचा थांबला असावा. तेव्हा कुठे रडायचा थांबला तो. पण तोपर्यंत त्याच्या काळजीने आम्ही सगळेच रडवेलो झालो होतो."

विशालच्या रडण्याची गंमत ऐकून वर्गात मुलांना मात्र हसू येत होते. बाईनांही आलं हसू. पण मग हसण्याचा भर ओसरल्यावर बाई म्हणाल्या, "बोलता येणं किती महत्त्वाचं आहे ते असंच तर कळतं मुलांना. मग मुलं हळुहळू अक्षर-शब्द-वाक्य अशी प्रगती करत करत बोलायला शिकतात. आता तुम्ही मोठी मुलं झाला आहात. आता तुम्हाला तुमची भाषा अत्यंत चांगल्या प्रकारे बोलता, वाचता आणि लिहिता येणं महत्त्वाचं आहे. 'आपली भाषा आली की झालं', असंही मानणं बरोबर नाही, मग आपल्या देशातल्या इतर भाषा शिकाव्या. जगातल्या इतर देशांमधल्या भाषा शिकाव्या. जितक्या जास्त भाषा शिकाल, तितकं तुमचं जगभरातल्या माणसांशी नातं जुळत जाईल. भाषेचं महत्त्व सांगणारा कुठलाही एक प्रसंग तुम्हाला निबंधाच्या वहीत लिहायचाय. सर्वात चांगल्या निबंधाला मी बक्षिस देणार आहे. करा बघू सुरुवात पटपट."

चारुताला काही सुचत नव्हतं काय लिहावे ते. निबंधाचे दोन तास होते लागोपाठचे. तेवढ्यात पहिला तास संपल्याची घंटा वाजली. मग चारुतालाही सुचली भाषा. घंटेची भाषा. मग ती पटपट लिहू लागली. पाहुणे आल्यावर वाजणारी दरवाजावरची घंटा, आईस्क्रिमच्या गाडीची घंटा, इडलीवाल्याच्या सायकलची घंटा, वॉशिंगमशीनची कपडे धुवून झाल्यावर वाजणारी घंटा, देवळात आरती सुरू झाली की वाजणारी घंटा. मग निबंध आकार घेऊ लागला. दुसरा तास संपल्याची घंटा वाजली त्याआधी तिचा निबंध लिहून संपलाही होता.

*

लेखांक-२

केल्याने देशाटन

— हेमलता केशव कोठारे

गेल्या अंकात मी म्हटले होते की, अगदी बुटाची मातीसुद्धा चालत नाही. का? तर म्हणे, ह्या सगळ्या वस्तूतून त्यांच्या देशात जीवजीवाणूंचा संसर्ग (बॅक्टेरियाज) पोहोचतो. त्यामुळे रोगराई फैलावते. म्हणजे बघा, त्यांचा देश आरोग्याप्रत किती सावध आहे. याउलट आपल्याकडे चित्र दिसते. इथे कोणत्याही विशेष तपासणीशिवाय एका राज्यातून दुसऱ्या राज्यात जाता येते. मुंबईत तर विशेषच. आवजाव घर तुम्हारा!

ह्याआधी ऑस्ट्रेलियन विमानतळावर घडलेली एक गोष्ट सांगायची अनावर इच्छा होतेय. काय झालं की एक भारतीय महिला (म्हणजे मुलगीच!) आपल्या तान्ह्या बाळाला घेऊन प्रवास करणार होती. सिक्युरिटीवाले होतेच. तिच्या पर्समध्ये बाळाचे घरगुती खाणे (गुरगुट) एका डब्यात ठेवले होते, जे बाळाला विमानात भरवायचे होते. परंतु सिक्युरिटी ऑफिसर कर्तव्यदक्ष. तो काही तिला डबा नेऊ देत नव्हता. त्या बिचारीने त्याला सर्वतोपरी समजावून सांगितले. पण ऐकण्याचे नावच नव्हते. शेवटी चिडून तिने आपले बाळ त्याच्या हातात ठेवले. अचानक म्हणाली, “तू त्याचे खाणे नेऊ देत नाही, छान. आता तूच याला बघ. मी चालले.” तो अवाक होऊन तिच्याकडे बघू लागला. मग काय? शेवटी त्याला ते बाळाचे खाणे नेऊ देण्याची परवानगी द्यावीच लागली. असो. ही एक आपली दक्षतेविषयीची आठवण.

सिक्युरिटीचे एवढे सगळे सोपस्कार करून बाहेर पडावे तर काही कस्टम ऑफिसर्स पोलीसडॉग घेऊन बॅगांजवळ येतात. कुत्रे बॅगा तर हुंगतातच, पण मालकालाही हुंगतात. ही सर्व कस्टमप्रक्रिया होतांना त्या ऑफिसरच्या जलद व उच्चार न समजलेल्या इंग्रजीलाही सामोरे जावे लागते. अर्थात ज्यांना अजिबात इंग्रजी येत नाही त्यांना इंटरप्रीटरही (दुभाष्या) दिला जातो. अशा प्रकारे सर्व सोपस्कारांना सामोरे जाऊन खूप मोठ्या दिव्यातून बाहेर पडल्याप्रमाणे मी बॅगा घेऊन बाहेर पडले. बाहेर पडल्यावर माझ्या लेकीची आणि जावईजीची भेट झाल्यावर एकदाचा उसासा टाकला.

विमान खाली उतरताना खिडकीतून मी सिडनी शहराची छोटीशी झलक बघितली होती. सिडनीला हिरवट निळ्या रंगाचा विशाल समुद्रकिनारा लाभल्याने

विमान समुद्रावरूनच विमानतळावर येते. त्यावेळी वरून तेथील टुमदार, लाल-लाल घरे, झाडे, निसर्ग यांचे दर्शन झाले होते. आता कारमध्ये बसून घराकडे प्रयाण केले. जाताना विविध प्रकारची टुमदार घरे, उत्तुंग इमारती, हिरवीगार वनश्री (त्यावेळी खरे तर उन्हाळा चालू होता.) मोठमोठे पार्कस्, स्वच्छ चौपदरी रस्ते आणि त्यांच्या कडेला लोकांना चालण्याकरिता स्वच्छ रस्ते, विश्रांतीकरिता फूटपाथवर सिमेंटचे बेंच असे सगळे दिसले. बेंचेस ही तेथल्या ज्येष्ठांची सोय. येथे ज्येष्ठ नागरिक, लहान मुले आणि अपंग यांना फार प्राधान्य देण्यात येते. महत्त्वाचे म्हणजे येथे भारताप्रमाणेच ‘राईट हँड ड्राईव्ह’ आहे. मात्र वाहतुकीचे नियम निराळेच आहेत. येथे ‘हुकटर्नस’ आहेत. वाहने डावीकडून जातात. नंतर ती डावीकडील शेवटच्या धावपट्टीत थांबतात. हिरवा दिवा झाल्यावर या वाहनांना उजवीकडे वळता येते. मध्येमध्ये ‘सर्कल्स’ असतात. त्याकरिता वाहन नव्वद अंशाच्या कोनातून वळवून आडव्या रस्त्याच्या डावीकडील धावपट्टीत प्रवेश करते. ब्रिटनमधील बहुतांश नियम येथे राबवले जातात. परंतु ब्रिटनच्या अगदी विरुद्ध अमेरिका आणि कॅनडा. या दोन्ही देशात ‘लेफ्टहँड ड्राईव्ह’ आहे. घरातील इलेक्ट्रीसिटी आणि स्वीचेससुद्धा ब्रिटनच्या विरुद्ध. एकूणच ब्रिटन आणि अमेरिकेचा असा छत्तीसचा आकडा. संपूर्ण जगावर आज अमेरिकेची महासत्ता असली तरी अजूनही ब्रिटनला ‘ग्रेट ब्रिटन’ म्हणूनच संबोधले जाते. तसेच अद्याप पौंडही अमेरिकन डॉलरपेक्षा मोठाच आहे. असो. विमानतळावरून घरी जाताना मध्ये ‘सब-वे’ लागला. कार बोगद्यातून (टनेल) जाताना विमानाचा मोठा आवाज आला. तेव्हा अमितकडून (माझे जावईजी) कळले की, सब-वेच्या वर विमानांची धावपट्टी आहे. ऐकून थोडे विचित्रच वाटले. थोडी भीतीही वाटली.

विमानतळ ते घर अशी मजा लुटत, नवीन वाहतूक नियम समजून घेत मी एकदाची लेकीच्या मुक्कामी आले. सिडनीला खऱ्या अर्थाने पोहोचले. ‘लेकीकडे जाईन, लड्डुमुड्डुम् होईन’ असे मी काही म्हटले नाही. पण लेकीकडे जाऊन ‘सिडनीकर’ मात्र काही काळ मी झाले. नंतर अनेक देश मी पाहिले. पण पहिलटकरणीचा अनुभव जसा

वेगळाच असतो; तसा माझा हा पहिला परदेशप्रवास आठवणीत राहिला आहे.

पुढील अंकी ऑस्ट्रेलिया देशाविषयी आणखी काही. मी पाहिलेल्या ऑस्ट्रेलियाविषयी!

*

पाठारे प्रभु चॅरिटीज

या संस्थेचे ‘न्यूजलेटर’ जानेवारी २०१४चे नेहमीच्या दिमाखाने प्रसिद्ध झाले. शारदेच्या दरबारातील विद्याभूषण मानकऱ्यांच्या सत्कार सोहळ्याविषयी मान्यवरांच्या फार चांगल्या प्रतिक्रिया यात आहेत. छायाचित्रे, अहवाल, हिशोब, आर्थिक मदतीचे आवाहन आणि वैद्यकीय चिकित्सा शिबीराविषयी माहिती इत्यादींनी परिपूर्ण असलेले ‘न्यूजलेटर’ तितक्याच तत्परतेने घरोघरी पोहोचले. संस्थेचे अभिनंदन.

*

अभिनंदन

* अनुष्का आशीष नवलकर हिला बॉम्बे केंब्रिज गुरुकुल या शाळेकडून संवेदनशीलतेच्या मूल्यावर प्रात्यक्षिक करून दाखविल्याबद्दल चषक आणि प्रमाणपत्र देऊन गौरविण्यात आले. अभिनंदन अनुष्का.

* वाराणसी येथील बनारस हिंदू विद्यापीठात हिंदुस्तानी शास्त्रीय संगीतावर ‘पूर्वाचार्य स्मृती संगीत समारोह’ झाला. त्या कार्यक्रमात फिरोज दस्तूर यांच्याकडे किराणा घराण्यातील संगीताचे धडे घेतलेल्या श्री. सुजन राणे यांचे शास्त्रीय गाणे झाले. मंचावर श्री. राणे यांचा मानपत्रासह सत्कार करण्यात आला. गेल्या काही वर्षात श्री. सुजन राणे यांचे किराणा म्युझिक अॅकॅडमी, बंगलोर (२०१३ साली), कानन संगीत कुंज, कोलकाता (२०१३), आय.टी.सी. संगीत रीसर्च अॅकॅडमी कोलकाता (२०१२), टाटा इन्स्टिट्यूशन ऑफ फंडामेंटल रिसर्च, कुलाबा (२०११), गोवा कला अकादमी, पणजी (२०११), कलाश्री संगीत महोत्सव, सांगवी-पुणे (२०१०) असे कार्यक्रम झाले आहेत. संगीतातील चीजेचा विस्तार करावा तसे सुजन आपल्या गाण्याचा असा कर्तृत्वविस्तार करीत आहेत. त्यांना शुभेच्छा व अभिनंदन.

* मुंबई विद्यापीठाच्या आंतर महाविद्यालयीन नेमबाजी स्पर्धेत मुलींच्या १० मीटर पिस्तूल शूटिंग गटात कु. वैजयंती विश्वास अजिंक्य हिने तिसरा क्रमांक पटकावला. ११ फेब्रुवारी ते १५ फेब्रुवारी दरम्यान चंदीगड येथे होणाऱ्या अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ नेमबाजी स्पर्धेसाठी मुंबई विद्यापीठाच्या संघात या यशाने तिची निवड खेचून आणली. मुंबई विद्यापीठाचे प्रतिनिधित्व करताना तिने आणखी यशाची पायरी चढावी. ‘शूट द सक्सेस!’ अभिनंदन.

* डॉ. अनिता कोठारे यांचे भारतीय पुरातत्त्व शास्त्रावर व्याख्यान झाले. ‘सकाळ’मध्ये त्याची बातमी होती. अभिनंदन.

*

पाठारे प्रभु महिला समाज

रविवार, दिनांक ५ जानेवारी २०१४ रोजी पाठारे प्रभु महिला समाजातर्फे आनंद मेळावा पाठारे प्रभु सोसायटीच्या सांस्कृतिक केंद्राच्या सभागृहात खार (प.) येथे आयोजित केला होता.

या आनंदमेळाव्याचे उद्घाटन सौ. लीना वेलकर वाघ यांच्या हस्ते झाले. समाजाच्या अध्यक्षा सौ. वृंदा जयकर यांनी त्यांचा परिचय करून दिला. आनंद मेळाव्याचे आयोजन केल्याबद्दल उद्घाटकांनी कौतुक केले. सौ. लीना वेलकर वाघ ह्यांनी समाजासाठी दहा हजार रुपयांची देणगी दिली. एकूण ६६ स्टॉल्स आकर्षकरीत्या सजविले होते. सकाळी १० ते रात्री १० वाजेपर्यंत लोकांनी गर्दी करून या भव्य आनंद मेळाव्याचा आनंद लुटला.

महिला समाजाचा ९९वा वार्षिक बक्षिस समारंभ सौ. मुग्धा धनंजय कर्णिक यांच्या अध्यक्षतेखाली रविवार दिनांक १६ फेब्रुवारी २०१४ रोजी सायंकाळी ५ वाजता खार येथील सांस्कृतिक केंद्र सभागृहात होणार आहे.

*

चुकीची दुरुस्ती

गतांकी मृदुला जोशी यांच्या ‘माझी आई’ या लेखात एम.ए. करणारी ज्ञातीतील पहिली स्त्री म्हणून कामिनी आगासकरांचा उल्लेख आहे. तो ‘दुसरी स्त्री’ असा असावयास हवा असे मृदुला जोशी यांनी कळवले आहे.

प्रभुतरुणाचे आवाहन

१) आपल्या जातीच्या विविध घराण्यांविषयीचा वंशवृक्ष (फॅमिली ट्री) देण्याचा मानस आहे. ज्यांना अशी माहिती आहे त्यांनी कृपया सहकार्य करावे.

२) दहावी-बारावीसाठी करियरच्या विविध संधी कोणत्या उपलब्ध आहेत; त्याविषयी प्रभुतरुणात माहिती देण्याचा मानस आहे. मान्यवरांनी याही बाबतीत कृपया सहकार्य करावे. विविध ‘करियर ऑप्शन्स’ पाठवावेत.

प्रभुतरुण आश्रयदाते

१) सौ. विमल व श्री. माधव नायक,	१८) कै. दिवाळीबाई व कै. डॉ. वामनराव आनंदराव विजयकर
२) सौ. नलिनी व श्री. रविंद्र रामराव मानकर,	१९) कै. विष्णुराज बाळाराम नायक
३) सौ. अनामिका बी. ए. एल.एल.बी.	२०) अॅड. सदाशिव आनंदराव धुरंधर
४) कै. नटवर्य नारायण रामराव झावबा	२१) कु. कस्तूर मोठाबाई जयकर
५) कै. सौ. मोतिराम विनायक जयकर	२२) कै. कर्मलिनी रमाकांत प्रधान
६) आद्य संपादक कै. विष्णु कृष्ण कोठारे	२३) कै. नटवर्य शरद श्रीकृष्णनाथ गणपतराव दळवी
७) कै. रावसाहेब चंद्रकांत बालमुकुंद वेलकर	२४) आद्य मराठी लघुलिपीकार कै. भुजंगराव रामचंद्र मानकर
८) कै. सौ. सुशीला यशवंतराव कीर्तिकर	२५) कै. वामन मोरेश्वर प्रभाकर
कै. सौ. सुशीला व श्री. मोरेश्वर वि. प्रधान	२६) कै. चंद्रकांत नारायण विजयकर,
९) सौ. मीरा व श्री. रविंद्र नानूजी दळवी	कै. कुंजविहारी वाय. जी. तळपदे,
१०) कै. सौ. शालाका (अरुणप्रभा) शैलकुमार श्रीकृष्णनाथ दळवी	कै. प्रविण चंद्रकांत नारायण, विजयकर,
११) कै. श्रीमती चंपुबाई आणि	कै. वैभव कुंजविहारी वाय. जी. तळपदे
कै. आनंदराव सुंदरजी धराधर	यांच्या स्मरणार्थ एक हितचिंतक
१२) कै. सौ. रोहिणी (रत्नप्रभा) श्रीकर राणे	२७) कै. डॉ. विद्याधर चंद्रकांत नारायण
१३) सौ. निलीमा व श्री. सूनन केशवराव राणे	विजयकर यांच्या स्मरणार्थ हितचिंतक
१४) कै. श्रीमती रोझाबाई आणि कै. बाळाराम केरोबा नायक	२८) कै. पूर्णचंद्र केशरीनाथ राव व
१५) कै. शरद विनायक कीर्तिकर यांच्या	कै. सौ. शीला पूर्णचंद्र राव यांच्या स्मरणार्थ
स्मरणार्थ अनामिक	२९) डॉ. राम गोविंदराव नवलकर
१६) कै. सौ. दिलीप रघुनंदन कोठारे	३०) सौ. शुभांगी राम नवलकर
१७) कै. श्रीमती कमलजा आनंदराव अजिंक्य	३१) सौ. रीटा आणि श्री. मंदार माधवराव नायक

प्रभुतरुणास देणगी

- * डॉ. मीनाक्षी शिवनाथ देसाई यांजकडून प्रभुतरुणास सस्नेह रु. १००१/-
- * श्रीमती कस्तूर रवींद्र तळपदे यांजकडून रु. १००१/-
- * सौ. अनुश्री आणि श्री. रंजन मुकुंद देसाई यांजकडून त्यांच्या सूनबाई सौ. निवेदिता अन्वय देसाई या मुंबई विद्यापीठाची अर्बन डिझायनिंग स्पेशलायझेशनसह मास्टर ऑफ आर्किटेक्चर झाल्याप्रतीत्यर्थ रु. ५०१/-
- * श्री. निखील सुरेश नवलकर यांजकडून सदस्यत्व रु. ५००/-
- * कै. रमेश महादेव कोठारे यांच्या नव्वदाव्या जयंतीनिमित्त (दि. २६ जानेवारी) त्यांच्या पत्नी श्रीमती प्रतिभा रमेश कोठारे आणि कन्या अमला व पूनम यांजकडून रु. ५००/-
- * श्रीमती आशा विश्वास जयकर यांजकडून आजीव सदस्यत्व रु. ३५०/-
- * श्री. प्रणव शिवनाथ देसाई यांजकडून आजीव सदस्यत्व रु. ३५०/-
- * श्री. राजन गोविंद तळपदे यांजकडून आजीव सदस्यत्व रु. ३५०/-
- * सौ. अमिता आणि श्री. रोहित अरुण जयकर यांच्या विवाहाच्या रौप्य महोत्सवानिमित्त (१०-०२-२०१४) सौ. उषा आणि डॉ. अरुण वसंत जयकर यांजकडून रु. २५१/-
- * श्रीमती सुनीता विठ्ठल कोठारे यांजकडून रु. २००/-
- * सौ. ऐश्वर्या आणि श्री. आशीष प्रमोद नवलकर यांजकडून रु. १०१/

परीक्षेतील सुयश

मास्टर ऑफ आर्किटेक्चर
(अर्बन डिझायनिंग स्पेशलायझेशन)
सौ. निवेदिता अन्वय देसाई
पी.एच.डी
सौ. मधुमिता समीर तळपदे

पाठारे प्रभु सोशल क्लब

रविवार दिनांक २३ मार्च २०१४ रोजी कर्नाळा येथील पॅनेरोमिक रिसॉर्ट येथे एक दिवसीय सहल आयोजित करण्यात आली आहे. नावे नोंदविण्याची शेवटची तारीख ५ मार्च, २०१४ आहे. नाव नोंदणीसाठी श्री. नरेश शं. मानकर-९८२०३५५२२९, श्री. उदय शं. मानकर- ९८३३८५४२३६ आणि श्री. ललित मा. कोठारे-९८२०२६०३६२ यांच्याशी कृपया संपर्क साधावा असे आवाहन सोशल क्लबचे संयुक्त कार्यवाह श्री. नरेश मानकर यांनी केले आहे.

खास पाठारे प्रभूचा ताशा

मुंजी, लग्न, वरघोडा आणि वरातीसाठी संपर्क:-
श्री. मंगू ताशेवाला
मोबाईल नं.:
९९२०५८२२६५/९९३०८३८६९९
पत्ता:
खोली क्र. ७, पहिला मजला, (जयश्री मसाला वर), बिल्डिंग नं. ६७/६९, कामाठीपुरा ७वी गल्ली, एम. आर. रोड, मुंबई-४००००८

प्रभुतरुणाची डायरी

बाळा जो जो रे

११-१२-१३ सौ. आरमायटीज आणि श्री. आलाप अनिल जयकर कन्या, वडाळा

नांदा सौख्यभरे

२८-१२-१३ श्री. अनुज नरेश मानकर, कु. अर्चना अश्वनी पुरी (आं. ज्ञा.)

विवाह रौप्य महोत्सव

१०-२-१४ सौ. अमिता आणि श्री. रोहित अरुण जयकर

मरण

१३-०१-१४ श्री. जयंत माधव विजयकर	वय ८८	पुणे
१३-०१-१४ श्री. किशोर सुंदरराव राणे	वय ८५	मालाड
१९-०१-१४ श्री. नारायण बाळाराम नवलकर	वय ७७	वसई

अभिनंदन

* 'सकाळ' या मराठी वृत्तपत्रात डॉ. रंजन देसाई यांचे 'वृक्षवल्लरी' हे सदर सुरू झाले. वृक्षवल्लरी या प्रामुख्याने मुंबईमधील आहेत. त्यामुळे त्याचे अधिकच कौतुक. डॉ. देसाई यांचे अभिनंदन.
* 'दुनियादारी' मधील सहभूमिकेबद्दल उर्मिला कानिटकर-कोठारे यांना पुरस्कार लाभला. 'उत्सव २०१३' मधील या पुरस्कार सोहळ्यात एका भागाचे संचालन आदित्य कोठारे याने केले. अर्थातच या सोहळ्यास सौ. व श्री. महेश कोठारे यांचीही उपस्थिती होती. अभिनंदन.
* २७ जानेवारी रोजी बी.पी.एम. शाळेतील माजी विद्यार्थी त्यांच्या तुकडीला ५० वर्षे झाल्याबद्दल आजी दहावीच्या विद्यार्थीगटाला भेटले. मराठी माध्यमात शिकूनही कर्तृत्व घडविलेल्या आपल्या अनुभवांवर त्यांनी भर दिला. या माजी विद्यार्थ्यांत मीना धराधर आंबवणे, अजित नवलकर, स्वाती प्रवीण राणे

यांचा सहभाग होता. या त्यांच्या उपक्रमाला दाद दिली पाहिजे. अभिनंदन.
* ३ फेब्रुवारी रोजी सह्याद्री वाहिनीवर 'सखी' कार्यक्रमात गिरगावातील नाना-नानी शाळेवर आधारित उपक्रम दाखविला गेला. या शाळेच्या मुख्याध्यापिका म्हणून श्रीमती वंदना प्रमोद नवलकर यांची त्यात मुलाखत होती. अभिनंदन.
* १८ ते २८ जानेवारी या कालखंडात पिरामल आर्ट गॅलरीमध्ये कै. श्री. धवल सुनील धैर्यवान यांच्या चित्रांचे प्रदर्शन भरले होते. टाइम्स ग्रुपमध्ये फोटोग्राफर म्हणून ते कार्यरत होते. या ग्रुपने त्यांच्या मित्रांच्या सहकार्याने हे प्रदर्शन आयोजित केले होते. त्याला चांगला प्रतिसाद लाभला. निधनोत्तर अशी दखल घेणे दुर्मीळच.
* ठाणे येथे जानेवारीत उपवन महोत्सव साजरा झाला. या महोत्सवात बाॅबी विजयकरांची 'ओरिगामी' सादर झाली. अभिनंदन.

// श्री इंद्रायणीप्रसन्न //

// श्री शुक्लवैव वत्त //

प्रकाश कॅटरर्स

शुभ मंगल, स्वागत समारंभ..... सहली, सम्मेलन!
आम्ही, अशा मंगल प्रसंगी रुचकर जेवणाची व्यवस्था करण्यास सज्ज आहोत.
पाठारे प्रभूच्या वैशिष्ट्यपूर्ण पदार्थांची व्यवस्था, शाकाहारी/मांसाहारी जेवणाचे चवदार गरमागरम स्वाद्य पदार्थ नियोजित वेळी पोहचविण्याची, वितरण आदी सेवा!
विशेषतः सागुपुरी, गोडी बटाटी, अननस सांबारे इ. आणि तसेच पंजाबी डिशेस, गुजराती डिशेस शिवाय सजावट - रोषणाई फर्निचर आदी व्यवस्था देखील करतो.
स्वामधील गावत्री मंदिराशेजारील पाठारे प्रभू ज्ञाती सभागृहात एकमेव आम्हालाच मागणी असते.
संपर्क :
प्रवीण धुरंधर
डि. १३, बँक ऑफ इंडिया, वृंदावन सोसायटी, दुसरी कोल डोंगरी लेन, स्वामी नित्यानंद मार्ग, अंधेरी (पू.) मुंबई-४०० ०६९.
फोन : २६८४ ०९ २६ भ्रमणध्वनी : ९९६९१०४३८८

हे मासिक मुद्रक, प्रकाशक श्रीमती सुहासिनी कीर्तिकर यांनी मालक बोर्ड ऑफ कंट्रोल प्रभुतरुण करिता मे. स्नेहेश प्रिंटर्स, ३२०-अ, शाह अँड नाहर इंडस्ट्रीयल इस्टेट, अ-१, धनराज मिल कंपाऊंड, सीताराम जाधव मार्ग, लोअर परेल, मुंबई-४०००१३ येथे छापून पारिजात बी-३, युनियन बँक एम्प्लॉईज को-ऑप. हौ. सोसायटी, पटेल इस्टेट, जोगेश्वरी (प.), मुंबई-४००१०२ येथे प्रकाशित केले.